

Prof. dr. A. Lammers

(foto Robbert van Cleef)

'Be ambitious'

Rutger Mazel en Nynke van Weert in gesprek met A. Lammers

A. Lammers werd in 1940 geboren in Arnhem. Hij studeerde geschiedenis in Leiden, en verbleef in 1967 en 1968 in de Verenigde Staten. In 1968 werd hij medewerker van Prof.dr. J.W. Schulte Nordholt, bij wie hij in 1977 promoveerde op *Franklin D. Roosevelt, de rechters en de democraten 1936-1938*. In 1986 werd hij benoemd tot hoogleraar in de Amerikaanse Geschiedenis

Waarom koos u voor een studie in Leiden?

Omdat al mijn vrienden daar naar toe gingen. En mijn vrienden gingen er naar toe omdat ik er naar toeging, denk ik. Er was eigenlijk geen andere universiteit die in aanmerking kwam. Ik wist, geloof ik, nauwelijks dat er andere universiteiten waren. Er was maar één universiteit en die stond in Leiden.

Overigens wantrouw ik alle autobiografische mededelingen, dus ook mijn eigen. Waarom zou je je eigen leven niet verzinnen? Wie kan nog checken of het geen vrienden maar vriendinnen waren die ik naar Leiden volgde? Veel van je bestaan verdwijnt gewoon, en in wie ik vroeger was kan ik me nog maar moeilijk verplaatsen, laat staan in de keuzes die ik maakte en de motieven die me ooit hebben bewogen. Waarom liet ik me kaalscheren en wilde ik lid van het Corps worden? De enige positieve herinnering die ik aan die tijd heb overgehouden is het zogeheten groenentoneel waarvoor ik een stuk schreef over, hou je vast, de val van Troje. In m'n volgende leven zou ik dat graag willen kunnen, messcherpe dialogen schrijven.

Waarom geschiedenis?

Er waren indertijd van die beroepskeuzeboekjes. Ik dacht er over de journalistiek in te gaan, en in die boekjes stond dat je dan eerst rechten of geschiedenis moest doen. Ik heb toen rechten gekozen. Dat vond ik echter zo verschrikkelijk dat ik er na driekwart jaar mee ben opgehouden. Toen bleef er eigenlijk maar één studie over, geschiedenis.

Een negatieve keuze.

Dat niet. Geschiedenis leek me een leerzaam en amusant vak. Maar wat het precies zou inhouden, geen idee. Kennelijk had ik ook belangstelling voor archeologie en kunstgeschiedenis, want ik bewaar een briefje uit mijn middelbareschooltijd waarin men mij uit Leiden mededeelde, hoe het studieprogramma hiervoor in elkaar stak. Maar uiteindelijk werd het gewoon geschiedenis, vraag me niet waarom. Geschiedenis, kunstgeschiedenis, *what's the difference?* Hoewel ik kunstgeschiedenis zó leuk ben blijven vinden, dat het me

A. Lammers

bijna zondig lijkt je daar op toe te leggen. Uiteindelijk is elke keuze die je maakt een negatieve: door het een te doen, laat je al het andere na - en er is zoveel van dat andere. Misschien dat ik daarom zo geboeid ben door het biografische genre. Ik had ook die andere kunnen zijn, en waarom is de andere anders en waarom ben ik die ik ben, of waarschijnlijk ben? 'L'enfer, c'est les autres', vond Sartre - nou, om je de waarheid te zeggen, ben ik bijna van het tegendeel overtuigd. Ach, Sartre, ik heb die man stukgelezen. Sartre, Merleau-Ponty, Paul Valéry. Ik snapte er niet veel van, geloof ik, maar wat ze schreven vond ik prachtig.

Waarom was rechten niets voor u?

Ik vond het zo abstract, ik wist niet waar ze het over hadden. Uiteindelijk ging het wel over mensen, dingen die mensen denken en doen, maar dat zag ik toen niet. Romeins recht, Oud-Vaderlands recht: dat sprak me helemaal niet aan. Eén ding vond ik wel heel boeiend en dat was criminologie. Dat vak werd gedoceerd door Nagel, de dichter en publicist J.B. Charles. Dat vond ik wel heel interessant, meer om de man dan om het vak. Maar ja, je moest naast criminologie ook die andere vakken volgen. Helemaal niets voor mij, dan maar geen criminoloog. Had ik doorgezet, dan was ik die richting uitgegaan, denk ik. Vooral de combinatie geleerde-dichter leek me wel wat.

Was u wel direct enthousiast over de studie geschiedenis?

Ik begreep het tenminste. Je kon en moest schrijven, je moest eens wat vertellen en je las boeken. Boeken die een stuk interessanter waren dan die van de rechtenstudie. Ik ben toen als een bezetene gaan lezen. Ik had een kamer op de Hogewoerd en onder mij zat een begrafenisondernemer. Als ik naar binnen wilde, moest ik de kist vaak laten voorgaan. Heel goed om op die plek geschiedenis te studeren, alles gaat voorbij, de vergankelijkheid van bijna alles.

Wanneer ontstond uw voorkeur voor de Amerikaanse geschiedenis?

Aanvankelijk had ik geen weet van Amerika als studie-object, simpelweg omdat er in Leiden geen Amerikaanse geschiedenis werd gedoceerd. Ik koos als hoofdvakken sociale en economische geschiedenis. En hoe ik op Amerika kwam? Door mijn frequente bezoeken aan boekhandels, waar ik wel eens iets onverwachts zag staan. Opeens kwam ik terecht bij de Tennessee Valley Authority (TVA) en daar heb ik toen een scriptie over geschreven. Rond dat jaar, 1962-1963, arriveerde ook Schulte Nordholt in Leiden. Bij hem heb ik een tentamen afgelegd. Het resultaat daarvan was hem blijkbaar bijgebleven, want hij zei op een gegeven moment: 'Heb je geen zin om naar Amerika te gaan?'. Schulte Nordholt adviseerde mij te solliciteren naar een beurs voor een studieverblijf in de Verenigde Staten. Die kreeg ik toen ook. Alles is toeval. Het was niet zo dat ik me in mijn studie helemaal heb gespecialiseerd in de

Amerikaanse geschiedenis. Tot mijn scriptie over de TVA was ik voornamelijk geïnteresseerd in Frankrijk.

Na uw afstuderen vertrok u naar Amerika.

Naar Brandeis University in Massachusetts, bij Boston. Ik volgde daar het Ph.D.-programma. Je begint dan eigenlijk weer opnieuw te studeren. Een duidelijk onderzoeksonderwerp had ik nog niet voor ogen, tot een hoogleraar met de suggestie kwam het Temporary National Economic Committee te analyseren. Die commissie deed in de late jaren dertig onderzoek naar kartelvorming in de Verenigde Staten en de bestrijding ervan. Met dat onderwerp was ik niet echt gelukkig, want het was weer zo'n technisch-economisch onderwerp. Maar ik zat wel in de jaren dertig en ben ten slotte op Franklin D. Roosevelt en het Hooggerechtshof gekomen. Terug in Nederland, moest ik meteen onderwijs geven. Ik zat ver van de bronnen en de druk om te gaan promoveren was toen niet zo groot. Daarom heeft het even geduurd, maar uiteindelijk ben ik in 1977 dan toch op Roosevelt gepromoveerd.

U verbleef in de roerige jaren zestig in de Verenigde Staten.

Ik zat er van 1966 tot de zomer van 1968. Inderdaad, roerige jaren. Maar het rare is dat als je er middenin zit, je er weinig van merkt. Op het persoonlijke vlak beleef je zoveel, dat de rest er vaak bij in schiet. Mijn wederhelft zat in de bloemen-*business*, dus die moest nogal eens graftakken maken voor die arme jongens die in Vietnam gesneuveld waren. Zo beseften we, al was het indirect, dat we in tragische tijden leefden.

Het ging langs u heen?

Brandeis was in die tijd een radicale universiteit: dus betogingen en rellen heb ik genoeg meegemaakt. Dat heeft natuurlijk invloed op je. De dood van Martin Luther King en Robert F. Kennedy greep ons verschrikkelijk aan, dat vergeten we nooit. Ook de opkomst van Eugene McCarthy als presidentskandidaat blijft me bij. Een man naar mijn hart, toen. 'Clean for Gene': ik waste elk uur m'n handen.

Het punt was uiteraard wel, dat ik buitenlander was en met een beurs studeerde. Wie politiek al te actief werd, liep het risico het land te worden uitgezet. Er was niks op tegen om met mensen als McCarthy te sympathiseren, maar al te radicale standpunten werd je niet geacht in te nemen. Nu heb ik daartoe toch al weinig neiging, al erken ik dat we toentertijd een beetje dweepten met bijvoorbeeld Eldridge Cleaver en die rare rooie tante, Angela Davis. Jammer genoeg kan ik niet onthullen dat we door de FBI zijn geschaduwd, althans niet dat ik weet.

A. Lammers

Bij terugkomst in Nederland kreeg u een baan als medewerker bij de vakgroep geschiedenis in Leiden.

Elke hoogleraar had toen nog recht op een medewerker. En Schulte Nordholt, met wie ik vanuit Amerika contact hield, had een medewerker nodig. Bovendien moest ik terug wegens de militaire dienstplicht. Maar als universitair medewerker was je 'onmisbaar' en kreeg je vrijstelling. Had ik niet terug moeten gaan, dan zaten we waarschijnlijk nu nog in Amerika.

Beschouwt u Schulte Nordholt als een leermeester?

College heb ik nooit bij hem gevolgd en ik heb ook geen scriptie bij hem geschreven. Ik heb alleen dat ene tentamen bij hem gedaan. Maar net als Nagel vond ik Schulte Nordholt een buitengewoon interessante figuur. Hij schreef boeken en er waren in die tijd niet zoveel historici in Nederland die boeken schreven, laat staan mooie boeken. En aangezien hij nooit uitgeschreven raakte en men nooit genoeg kan leren, huldig ik hem natuurlijk als een inspirator bij uitstek. Ook al omdat hij vrijwel in zijn eentje hier in Nederland het onmetelijke veld van de Amerikaanse geschiedenis exploreerde en in dit opzicht zeker een pionier kan heten.

Juist over die belangstelling in Nederland voor de Nieuwe Wereld heb ik weleens het een en ander gepubliceerd. Zeker, je had Huizinga's publikaties over de Verenigde Staten, en na de Tweede Wereldoorlog schreef ook Presser erover, maar echt stelselmatig de Amerikaanse geschiedenis bestuderen, deed Schulte Nordholt toch als eerste. Voor Nederlandse historici is Amerika merkwaardig lang een *New Frontier* gebleven, wat zowel voor- als nadelig is. Je moet toch altijd zoeken naar een publiek en proberen uit te vinden wat dat publiek weet of niet weet, er tenminste van uitgaande dat je als historicus voor een publiek wil schrijven, en dat is iets waar Schulte Nordholt voortreffelijk in is geslaagd, lijkt me. Ik had het beduidend slechter kunnen treffen met leermeesters en voorbeelden, terwijl ik toch ook wil memoreren dat ik op Brandeis de colleges liep van Leonard Levy over Amerika's *Constitutional History*, een lastig, maar ongemeen boeiend onderwerp waar die man meeslepend over doceerde. Ik heb er een levenslange belangstelling voor het Hoogge-rechtshof aan overgehouden. En als ik Schulte Nordholt noem, mag ik A.N.J. den Hollander, de Amsterdamse Amerika-pionier, zeker niet vergeten. Die bouwde na de Tweede Wereldoorlog het Amerika Instituut op met z'n prachtige boekerij. Als Leids student ben ik daar vaak naartoe gereisd, je zag er bijna nooit iemand, wat je het aangename gevoel gaf met iets heel speciaals bezig te zijn. Sindsdien is dat behoorlijk veranderd.

Het Amerikanistiek-programma is nu een georganiseerde eenheid binnen de letterenfaculteit.

Tegenwoordig moet alles worden georganiseerd. Indertijd had je Schulte Nordholt en daar kwam ik in 1968 bij. We gaven colleges en dat was het.

Weliswaar had je in Amsterdam dat Amerika Instituut, maar alleen in Leiden werd de geschiedenis van de Verenigde Staten gedoceerd. Amerikanistiek zoals het nu is georganiseerd in Leiden, is iets van de laatste tien jaar. Toch is er van studentenzijde altijd volop belangstelling geweest. Kennelijk spreekt Amerika tot de verbeelding. Dat hebben ze nu ook elders, in andere universiteitssteden, ontdekt.

U betreurt die toegenomen belangstelling voor de Amerikanistiek toch niet?

Ach nee, natuurlijk, en ik vlei me met de gedachte dat ik er zelf ook het een en ander aan heb bijgedragen. De Verenigde Staten blijven nu eenmaal, alle Reagans, Nixons en Carters ten spijt, tot de verbeelding spreken, de laatste jaren hier te lande zelfs op het wetenschappelijke vlak. Maar ik kan je verzekeren dat het toch ook wel iets prettigs had om bijna alleen in dat pand van Uncle Sam te wonen, met Schulte Nordholt en Den Hollander in de opkamer en wij, Rob Kroes, Maarten van Rossem en ik, in de logeerkamers, elkaar (meestal) verdragend. Af en toe lieten we iemand anders binnen, maar de laatste tijd wordt het wel héél druk en lijkt de Amerikanistiek een kraakpand. Hoewel, je moet alles in perspectief blijven zien. Vergeleken bij de Vaderlandse geschiedenis hebben we nog ruimte zat.

Is Amerikanistiek nuttig voor Nederlandse studenten?

Wat een vraag! Ik houd me toevallig bezig met de Verenigde Staten en de studenten houden zich toevallig bezig met de Verenigde Staten. Ze kunnen net zo goed een ander onderwerp kiezen. Natuurlijk gaat het om de kennis van een land en zijn geschiedenis, maar toch ook voor een groot deel om de vaardigheden die je tijdens je studie opdoet. Of het nou over Amerika, over Nederland of over Frankrijk gaat, mij maakt het niet zoveel uit. Vaardigheden, die zijn belangrijk.

Wanneer ben je een Amerikanist?

Ik verzet me absoluut tegen de gedachte dat ik Amerikanist zou zijn. Ik ben gewoon een historicus en ik weet iets van de Verenigde Staten, zoals anderen iets weten van de Vaderlandse geschiedenis. Daar wordt nooit van gezegd: dat is een specialist of 'vaderlandist'. Als je kijkt naar de belangrijke historici die Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog heeft gekend, wordt Schulte Nordholt soms wel genoemd, maar vaak ook niet. Want Schulte Nordholt is een specialist, een Amerikanist. Raar! Je kunt van mening verschillen over zijn stijl en zijn kwaliteit, maar weinigen hebben zoveel geschreven als hij. Toevallig over Amerika. Dat telt echter niet. Schulte Nordholt wordt in een apart vakje geduwd.

U wilt dat voorkomen.

Ik ga daar absoluut tegenin. Ik schrijf al jaren artikelen voor het *Biografisch Woordenboek van Nederland*. Misschien helpt dat om van het odium af te komen dat ik een 'specialist' ben. De Amerikaanse geschiedenis moet natuurlijk ook als onderdeel worden gezien van het grote geheel. Amerikanen zelf benadrukken vaak de *uniqueness* van hun geschiedenis. Maar het is natuurlijk helemaal geen unieke geschiedenis, zij heeft allerlei banden met de Europese geschiedenis. Het één kun je niet los zien van het ander. Van de termen Amerikanist en Amerikanistiek heb ik nooit gehouden.

De rode draad in uw werk is de politieke geschiedenis. U schrijft bijvoorbeeld veel over Amerikaanse presidenten.

Het lijkt mij ontzettend moeilijk grote verantwoordelijkheden te dragen, pijnlijke beslissingen te moeten nemen. Het presidentschap intrigeert me dan ook mateloos. Maar ik verdiep me ook in de politieke geschiedenis van Amerika, omdat daar in Nederland de interesse vooral naar uitgaat. Ik zou me graag veel meer willen verdiepen in de cultuurgeschiedenis, maar men verwacht andere dingen. Als er verkiezingen zijn of als er iets anders gebeurt, wat dan ook, in de Verenigde Staten, wordt je geacht daar iets over te zeggen. Dus dan denk je: 'Ik houd het hier maar bij'. Want ook als historicus moet je keuzen maken, je terrein afbakenen. Dat is onvermijdelijk.

Deze zomer heb ik een essay over Clinton geschreven, jawel: Bill, de *Man from Hope*, de echtgenoot van, precies, die. Dat is wel erg contemporain, hoor ik echte historici verzuchten. En ik beken schuld, maar tegelijk vind ik het een onverdragelijke gedachte dat ik als historicus die 'afstand dient te nemen', nooit over Clinton zou mogen schrijven. Ik heb geopereerd vanuit de gedachte dat je als historicus zou moeten schrijven alsof je niet weet hoe je verhaal precies zal aflopen. Nou, met Clinton weet ik dat dus werkelijk niet, en daarom ben ik hier, in dit essay, een historicus in optima forma. Bovendien zijn Amerikaanse presidenten veel meer dan louter politici; ze hebben een duidelijke symboolfunctie, ze belichamen als weinig anderen hun tijd, lijkt me. Je moet de macht van een president niet overschatten en de hele Amerikaanse geschiedenis evenmin ophangen aan de heren in het Witte Huis. Maar toch, als wie iets van de Verenigde Staten wilt begrijpen, ontkomt niet aan het presidentiële perspectief. Clinton symboliseert het huidige Amerika dat in de war is en, na de Koude Oorlog, op zoek naar een nieuwe missie.

Is er een bepaalde druk om te publiceren?

Toen ik hier in Leiden kwam, werd er helemaal niet gezegd dat je *moest* schrijven. Het is allemaal zo veranderd. Vroeger werd je medewerker en ging je onderwijs geven. Er was niet die constante druk om te publiceren. Er zijn hier voortreffelijke mensen die helemaal niet veel publiceren, maar die wel prachtig onderwijs geven. En veel is bovendien lang niet altijd goed. Voor alle

A. Lammers

duidelijkheid: als ik eenmaal schrijf, is schrijven mijn lust en mijn leven. Ook al ben je nooit tevreden.

De druk om te publiceren komt uit uzelf voort.

Er is natuurlijk ook een druk vanuit de bureaucratie. Je had in de Verenigde Staten al de oude gedachte van *publish or perish*. Als gevolg van allerlei bezuinigingen hebben wij die gedachte overgenomen. Maar hier in Nederland overdrijft iedereen alles meteen. We hebben nu een bureaucratie die werkelijk is dolgedraaid en waar je stapelgek van wordt. Je moet top-onderzoek verrichten en liefst binnen een jaar. Mijn suggestie zou zijn: stel medewerkers aan die goed zijn en laat ze verder met rust. Vraag ze af en toe eens iets te laten zien, maar ga niet ieder jaar kijken wat is er gepubliceerd. Die controle irriteert mij mateloos. Bovendien wordt er zo langzamerhand zo veel gepubliceerd, dat je historici zou moeten belonen als ze *niet* publiceren. De historische schroothoop wordt steeds hoger.

Lijdt uw inspiratie onder de bureaucratische controle?

Het irriteert alleen maar. Want laten we wel wezen, als ze echt top-onderzoek willen, zouden ze moeten zeggen: 'Meneer, over tien jaar spreek ik u nader. Misschien heeft u dan een prachtig boek geschreven. Zo niet dan is het jammer, dan hebben we verkeerd gegokt.' Maar in op elkaar letten, daarin zijn Nederlanders meester. Belangrijk is dat je mensen aanstelt, die hebben laten zien dat ze iets kunnen. Ik vind dat je op de universiteit de kans moet hebben om jaren over een boek te doen. Dat vertrouwen moeten ze je geven.

Was het boek over Roosevelt uw levenswerk?

Alsjeblieft zeg! Maar ik ben wel gek op die man. Dus op een gegeven moment vond ik dat ik wat meer dan een dissertatie over hem moest schrijven. Tegelijkertijd besef je dat je hem door het schrijven van dat boek hebt vastgelegd. En dat iedereen denkt: 'Zo vindt Lammers dus dat Roosevelt was'. Dat is helemaal niet zo. Ik zou zo een boek kunnen schrijven waarin ik hele andere accenten leg. Een boek is als het ware een foto. Ik heb er altijd al een hekel aan gehad gefotografeerd te worden. Want dan lig je vast. Mijn boek geeft een bepaalde visie op Roosevelt. Een visie die, toen ik eenmaal ben gaan schrijven, zich vanzelf heeft ontwikkeld. Maar het had eigenlijk ook een hele andere richting op kunnen gaan. Ik heb aan de andere kant wel de pretentie dat ik iets van die man begrijp. Dus het heeft me wel bevreedd dat een recensent schreef: 'Lammers begrijpt Roosevelt niet'. Toen dacht ik: 'Dat is *the limit*'.

Hoe verwerkt u dergelijke kritiek?

Van verwerken is in dit geval geen sprake. Als men fundamentele kritiek levert, OK. Maar er zijn recensies die me enorm storen.

U doelt op de recensies in *De Volkskrant* en *NRC-Handelsblad*.

Daar stonden pertinente onwaarheden in. Bijna net zo erg was trouwens de opmerking van iemand in het *Tijdschrift voor Geschiedenis*: 'Roosevelt, Koning van Amerika? Maar Amerika heeft toch geen koningen?'. Hoe zeg je het ook al weer? Daar zakt je broek van af! Ik leer studenten, misschien omdat ik er zelf moeite mee heb, kritiek te verwerken. Als iemand tegen je zegt dat je er naast zit, prima. Maar ik kan er slecht tegen als mensen onwaarheden verkondigen die slechts bewijzen dat ze het boek niet hebben gelezen. Dit geldt niet alleen voor mijn eigen boeken. Mensen die achteloos over boeken doen, boeken waar de auteurs heel wat uren in hebben gestoken, of mensen die het hebben over 'je boekje', dat vind ik vreselijk.

Is er een soort geschiedenis dat u niet aanspreekt?

Ik heb geen voeling met onderzoek naar wat er nou precies gebeurde in, bijvoorbeeld, Brabant in 1560. Dat zou ik nooit lezen. Maar laat de mensen die zich daarmee bezighouden vooral hun gang gaan. Als zij vinden dat het belangrijk is, laat ze het doen. Als ik al die historische bladen lees, dan denk ik soms: 'Hoe kàn een mens daar z'n tijd aan besteden?'. Maar gelukkig doen ze het wel. Want stel je voor dat iedereen over Amerika of Roosevelt zou schrijven! Over Roosevelt zijn net zo goed boekenkasten vol geschreven, en toch denk je: nee, zoals ik de man zie en waardeer, dat boek zit er niet bij. Dus probeer je je eigen visie te geven, je eigen accenten te leggen, waarvan anderen weer beweren: 'Er zit wel iets in, maar helemaal goed is het toch net zo min'. Zo wordt de volgende boekenkast weer gevuld, of gaat er iemand aan de slag met als onderwerp 'The changing image of FDR'. Een probleem van mij is wel, dat ik mijn belangstelling voor een persoon of onderwerp verlies zodra ik erover heb geschreven. Het zal daardoor nog wel jaren duren voor ik opnieuw een boek over Roosevelt ter hand neem. Eigenlijk jammer dat ik FDR nu heb afgehandeld.

Wie zijn uw favoriete historici?

Als ik al een held heb, is dat Richard Hofstadter. Hij behandelde boeiende onderwerpen en had een kristalheldere stijl. Met een scalpeermes ging Hofstadter historische problemen en eigentijdse kwesties te lijf. Hij liet zien dat er tussen toen en nu duidelijke verbanden zijn, dat geschiedenis ergens over *gaat*. En eerlijk is eerlijk, iemand als Arthur Schlesinger jr. lees ik bijna altijd met genoegen. Je kunt veel bezwaren tegen zijn vooringenomenheden als *liberal* hebben, maar ze geven tegelijk wel kleur aan zijn werk, een zekere levendigheid die je niet al te vaak tegenkomt. Zowel Hofstadter als Schlesinger zijn geëngageerde historici, ze hebben standpunten, waarvan je natuurlijk wel moet houden om ze te waarderen. Ik ken genoeg Amerikaanse historici met een engagement dat ik verafschuw. Precies een eeuw geleden verscheen 'The significance of the Frontier in American history' van F.J. Turner, misschien

wel het beroemdste artikel in de Amerikaanse historiografie. Iedere keer als ik het lees, ga ik ervoor door de knieën, dat was nu letterlijk een grensverleggend essay. Het is oneindig vaak ontleed en bestreden, maar wat mij betreft tevergeefs; het blijft zijn 'poëtische' waarheid behouden.

En... kleine heldjes?

Je leest zoveel, er is zoveel talent. Dat is één van de redenen waarom ik nooit kan begrijpen dat mensen arrogant zijn. Er zijn immers altijd wel anderen die veel beter zijn. Dat heb ik zelfs wel met studenten. Dan denk ik: 'Wat goed!'. Vooral als je je met geschiedenis bezighoudt, lijkt het me dat je, het klinkt misschien pathetisch, nederigheid moet betrachten. Je weet dat er zoveel mensen zijn met nog meer talent, op elk gebied. Geniale boeken over de geschiedenis zijn er niet, omdat de werkelijkheid je altijd ontsnapt. De werkelijkheid, de 'waarheid', is altijd zoveel omvangrijker. Je moet als historicus keuzen maken en dat is frustrerend. Maar dat is het frustrerende van het hele leven.

In uw biografie van Roosevelt haalt u in de inleiding een citaat aan van Franklin K. Lane, een goede bekende van Roosevelt, die heeft gezegd: 'The longer I live, the more I am convinced that it is our duty to be gay; not reckless, never that; not boisterous, but light-hearted. It saves the doctor's bills, brings success, and is the one method, the natural method, by which we become really big, and by that I mean superior to the evil forces that try to break us down.' Kijkt u ook op die manier tegen het leven aan?

Ik heb een hekel aan sombere mensen. Ik kan me heel goed voorstellen dat mensen totaal depressief worden, daarom probeer ik maar zo vrolijk mogelijk te zijn. Wat ik in Roosevelt, maar ook in bepaalde schrijvers en schilders, bewonder, is dat wat ze doen, hen geen moeite lijkt te kosten. Nee, zwaar drama, diepe somberheid, zijn al te verleidelijk, al te voor de hand liggend. Onbezorgdheid (op zijn Roosevelt's) is een soort wraak op het leven. Somberheid is geen kunst, de *evil forces* winnen toch wel. In elk geval zijn ze niet kapot te krijgen.

Spreekt Amerika u vooral aan door zijn geweldig optimisme?

De vraag is in de eerste plaats óf Amerika mij nu werkelijk zo geweldig aanspreekt, een vraag die ik in het midden laat, omdat er vele Amerika's zijn waarvan sommige mij sympathiek zijn en andere in het geheel niet. In de tweede plaats is het, lijkt me, helemaal niet zo zeker dat de grondtoon van de Amerikaanse maatschappij optimistisch is. Heet dat recente boek over Amerika van Robert Hughes niet *Culture of complaint?* Er wordt de laatste tijd wat afgeklaagd in de Verenigde Staten! Of eigenlijk niet alleen de laatste tijd: klagen zit de Amerikanen net zo goed in het bloed als pronken met hun land.

Ze worden voortdurend heen en weer geslingerd tussen hoop en vrees over hun toekomst. De dingen dreigen telkens mis te gaan, en juist die perioden van dreiging en twijfel spreken mij wel aan. Vandaar dat ik me als historicus zo thuisvoel in de jaren negentig. Net als veel Amerikanen ben ik een pessimistische optimist, of andersom.

In 1993 is in de Leidse Vakgroep het Centrum voor Moderne Geschiedenis opgericht. Bent u dienaangaande een pessimist of een optimist?

Beide. Kijk, de leden ervan geloven niet zo heel erg in grote landelijke onderzoekscholen, die treffende bewijzen van de gewatteerde dictatuur waar we in Nederland in leven. Wat een plannen en wat een luchtfietserij! We willen juist kleinschalig en veel meer lokaal opereren, in wezen gaat het er ons voornamelijk om, de studenten hier iets extra's te bieden, zoals de uit de CMG voortgekomen *Masterclass*. Sommigen vonden dat initiatief aanvankelijk een beetje eng, zelfs stafleden hadden hun bezwaren. Maar ik geloof dat deze *class* al na een jaar heeft bewezen van waarde te zijn en studenten inspireert tot, naar we hopen, aantrekkelijke daden. Wat we met het CMG ook nog eens willen onderstrepen is de internationale gerichtheid van de Vakgroep alhier. Vaderlandse geschiedenis? Prachtig! Maar er is meer, en daarvoor kun je bij ons terecht. We zijn laatst beoordeeld door een landelijke visitatiecommissie, en ook deze bleek waardering te hebben voor ons ruime perspectief in de Moderne Geschiedenis. We zijn er natuurlijk nog lang niet, er blijft veel te wensen over, maar in onze *Beschränkung* zullen we proberen ons meesterschap te bewijzen.

Heeft u, tot slot, een wijze raad voor studenten?

Trek je niet te veel aan van wijze raad, maar probeer wel de kunst (van het vak) van anderen af te kijken. Ontwikkel zitvlees en steek tegelijk je neus zoveel mogelijk naar buiten. Wees nieuwsgierig, *be ambitious*, maar probeer ook zo snel mogelijk je beperkingen te leren kennen. Doe vooral datgene waar je het beste in bent. Lees en schrijf je ongelukkig en je wordt misschien gelukkig, al blijft geschiedenis toch voornamelijk '*the pursuit of unhappiness*'.